

Galéria priekopníkov ochrany prírody na slovenskej strane Tatier do vzniku TANAP-u

Ing. Milan Koreň Csc.

Po nadobudnutí účinnosti zákona SNR č. 11 z 18. decembra 1948 Zb. SNR o Tatranskom národnom parku (s účinnosťou od 1. 1. 1949) nastala éra legislatívnej ochrany Tatier. Zákon vymedzil vlastné územie a územie súvisiace s národným parkom. Tomu zodpovedali aj prvé ustanovenia o ochrane prírody. Poslaním národného parku podľa § 2, ods. 1 bolo zachovať prírodné útvary v pôvodnej podobe, estetický ráz krajiny a poskytnúť rastlinným a živočíšnym spoločenstvám ochranu a možnosť nerušeného vývoja v pôvodnom prostredí. Ustanovenia tohto zákona po vzniku národného parku (do roku 1951 so skratkou TNP) boli bezprecedentným počinom v celej česko-slovenskej ochrane prírody. Išlo o prvý národný park na území vtedajšej ČSR. Dotýkali sa územia s výmerou vyše 120 tisíc hektárov, z ktorej vyše 50 tisíc hektárov pripadlo na vlastné územie a približne 70 tisíc hektárov na príslušné územie.

Cesta k vyhláseniu TANAP-u samostatným zákonom nebola však jednoduchá. Prekľiesnili ju desiatky našich významných osobností. V chronológii ochrany prírody Tatier k nim patria:

Rowland Wiliam (1814 - 1888), lesmajster oravského komposesorátu upozorňoval na potrebu ochrany tatranských lesov. Po exkurzii uhorských lesníkov vo Vysokých Tatrách v roku 1856 vydal správu, v ktorej poukázal na nedostatky vtedajšieho hospodárenia. Podľa jeho názoru, najväčšou chybou boli prevýšené ťažby dreva, ktoré celú tatranskú oblasť neúnosne drancovali (správu uverejnili v časopise Mitteilungen des Ungarischen Forstvereins 1857) V roku 1867 dal W. Rowland vytlačiť leták o škodlivosti ničenia lesov pastvou a vypaľovaním. V Lichardovom Obzore uverejnil na túto tému sériu článkov. Ďalšie úvahy o lesoch Oravy, o hospodárení v horských lesoch, o rybárskych pomeroch a o ochrane tatranskej fauny uverejnil v ročenkách Uhorského karpatského spolku.

Kornhuber Andreas (1824 - 1905), profesor botaniky a zoológie v roku 1856 vystúpil na konferencii lesníckeho spolku v Kežmarku s referátom, v ktorom sa ako jeden z prvých prihovárал za ochranu kamzíkov v Tatrách.

Štúr Dionýz (1827 - 1893), znamenitý geológ a geograf, riaditeľ Ríšskeho geologického úradu vo Viedni v práci Geologicko-geografický polohopis Slovenska v časopise Sokol v roku 1862 vyslovil názor o nutnosti ochrany celých Tatier.

Fuchs Friedrich Dávid (1799 - 1874), progresívny spišský lesník, geodet, znalec Vysokých Tatier, ktorý vo svojom diele Die Central-Karpathen mit den nächstgen Voralpen z roku 1863 priniesol bohaté postrehy o prírode Tatier s viacerými ochrannými myšlienkami.

Greiner Ľudovít (1796 - 1882), priekopník slovenského lesníctva, geodet a geograf propagoval v odborných a turistických periodikách ochranu Tatier.

Lichard Daniel Gabriel (1812 - 1882), popularizátor prírodovedeckých poznatkov a vydavateľ vo svojom časopise Obzor obhajoval "právo kamzíkov na život".

Bachát Daniel (1840 - 1906), evanjelický kňaz (učiteľ) a kaplán v Hybiach, neskôr evanjelický kňaz v Pribylíne), jeden z najplodnejších spisovateľov tzv. matičného obdobia (písal pod pseudonymom Miloslav Dumný), v roku 1866 v časopise Pešťbudínske vedomosti písal o nutnosti ochrany kamzíka a svišťa.

Kocyan Anton (1836 - 1916), ako lesník slúžil najprv na zakopiánskom panstve Homoláčovcov a v Koscielisku. Na návrh W. Rowlanda ho gróf Zichy v roku 1870 osobne požiadal, aby prišiel pracovať do Oravského komposesorátu, v ktorom bol potom do roku 1885 poľným v Oraviciach. Vypracoval sa na všeobecne uznávaného znalca tatranského živočíšstva, hlavne

vtákov a cicavcov. Zaslúžil sa o poznanie a ochranu tatranskej fauny.

Szivák Imrich (? - ?) poslanec uhorského snemu, po vzniku Uhorského karpatského spolku v roku 1873 horlivo propagoval myšlienku ochrany tatranskej prírody aj za cenu vyvlastňovania pozemkov. Vtedajšie snahy smerovali najmä k záchrane populácie kamzíka, svišťa, limby, kosodreviny a plesnivca, neskôr aj jasoňa červenookého.

Györffy István (1880 - 1959), profesor levočskej reálky, neskôr univerzitný profesor v Kluži a Segedíne v roku 1914 v separáte časopisu Turistaság és Alpinizmus vyjadril nádej, že aspoň časť nádherného územia Tatier bude raz vyhlásená za rezerváciu.

Wirth Zdeněk (1878 - 1961), ministerský pracovník, pôvodne historik výtvarného umenia v decembri 1918 zorganizoval na Ministerstve školstva a národnej osvety v Prahe (MŠaNO) pamiatkovú starostlivosť, čím vytvoril štátoprávne predpoklady ochrany prírody celej vtedajšej ČSR. V roku 1933 bol podpredsedom Prípravnej komisie pre zriadenie národného parku v Tatrách.

Procházka Jan Svatopluk (1891 - 1933), profesor Karlovej univerzity v roku 1919 rozpracoval teóriu ochrany prírody, v brožúrke "Ochranné oblasti přírodní" uverejnil prvú definíciu národného parku.

Navrátil L. (? - ?), vrchný lesný radca, riaditeľ Štátnych lesov a majetkov v Lipt. Hrádku predložil v júli 1921 na konferencii v Bratislave prvý návrh (s mapkou) na vyhlásenie celých Tatier a ich predpoľa s výmerou približne 88 200 hektárov za rezerváciu alebo národný park.

Domin Karel (1882 - 1952), profesor botaniky na pražskej univerzite, organizátor prírodovedných výskumov Tatier, propagátor ich komplexnej ochrany predniesol v septembri 1924 v Zakopanom zásady projektu pre zriadenie rezervácie v Tatrách. V publikáciách Tatranské obrazy (1926) a Naše Tatry (1931) uverejnil Projekt prírodného parku tatranského, ktorý vzišiel so spoločných rokovaní medzi československými a poľskými odborníkmi. Zúčastnil sa konferencie zástupcov poľskej a československej vedy, ktorú z iniciatívy poľskej Akadémie Umiejetnoscí a Českej akadémie vied a umenia zvolali v dňoch 8. - 10. decembra 1925 do Krakova, aby prerokovali otázky o zriadení národného parku, o zásadách jeho organizácie, o rozsahu ochrany tvárnosti krajiny, lesov, rastlinstva, živočíšstva a o úprave turistiky. Vypracovali na nej memorandum, ktoré malo byť spoľahlivou informáciou pre širšiu verejnosť a vecný podklad pre úrady a zákonodarstvo. Zdôrazňovalo sa v ňom, že projekt nemá politické ciele a slúži vyšším kultúrnym cieľom a ideálom, s ktorými je spätá hospodárska budúcnosť okolitých krajov. V dňoch 13. a 14. decembra 1929 zastupoval československú stranu na rokovaníach v Krakove, na ktorých doplnili Protokol z roku 1925. V roku 1933 bol členom Prípravnej komisie (v rokoch 1936 - 1938 členom užšej komisie) pre zriadenie národného parku v Tatrách.

Maximovič Rudolf (1881 - 1963), priekopník modernej ochrany prírody v Československu, v rokoch 1922 - 1948 generálny konzervátor ochrany prírody ČSR, zakladateľ časopisu Ochrana prírody (1945), spoluzakladateľ IUCN (1947), konzervátor štátnej ochrany prírody. Za jeho pôsobenia bolo do roku 1938 vyhlásených v Čechách 113, na Morave a v Sliezske 29 a na Slovensku 18 prírodných rezervácií. V práci Národní park ve Vysokých Tatrách (1935) opísal dovtedajšie snaženie českých a slovenských intelektuálov zriadiť ochranu prírody Tatier. V roku 1933 bol členom Prípravnej komisie pre zriadenie národného parku v Tatrách.

Hohenlohe-Oehringen Kristian Kraft (1848 - 1926), majiteľ javorinsko-lendackého panstva podľa súčasníkov bol vždy ochotný všetkými prostriedkami podporovať snaženia ochrany prírody. Oporou mu bol "oberjäger" **Eduard Kégel (1835 - 1911)**, ktorý spolu so svojimi podriadenými (lesníkmi a "jágrami") sa dlhodobo venoval aj praktickému usmerňovaniu a obmedzovaniu turistiky, najmä vo vŕahu k poľovnej zveri.

Šrobár Vavro (1867 - 1950), po roku 1918 minister s plnou mocou pre správu Slovenska, lekár, pedagóg, publicista, spisovateľ a národovec sa pričínal o vznik Vládneho komisariátu na ochranu pamiatok na Slovensku.

Janda Jiří (1865 - 1938), štátny konzervátor prírodných pamiatok uskutočnil v lete 1920 ornitologický výskum Tatier a navrhol tzv. vtáčie útulne (Štrbskú v oblasti Mlynickej a Gúsovskej doliny s výmerou okolo 2500 hektárov a Javorinskú s výmerou okolo 3 000 hektárov). Účastník konferencie zástupcov poľskej a československej vedy, ktorú z iniciatívy j Akadémie Umiejetności a Českej akademie vied a umenia zvolali v dňoch 8. - 10. decembra 1925 do Krakova.

Bayer Emil (1875 - 1947), zoológ, dekan Lesníckej fakulty VŠZ v Brne sa v roku 1920 zaoberal v Tatrách výskumami, na základe ktorých predložil návrh ochrany kamzíkov vo dvoch rezervácií (v oblasti západných výbežkov a strání Kriváňa a v oblasti Zlomiskovej doliny).

Roubal Jan (1880 - 1971), jeden z najvýznamnejších českých entomológov, riaditeľ Dievčenského gymnázia v Banskej Bystrici, zakladateľ prvého spolku ochrany prírody na Slovensku navrhol začiatkom 20. rokov min. stor. vo Vysokých Tatrách tzv. entomologické rezervácie. V roku 1933 bol členom Prípravnej komisie pre zriadenie národného parku V Tatrách.

Baeyr August (1882 - 1942), docent dendrológie, fytopatológie a lesníckej bakteriológie na VŠZ v Brne, prednosta dendrologického ústavu po svojich výskumoch propagoval ochranu celých Tatier. Okrem neho uskutočňoval v Tatrách botanické výskumy znalec vysokohorskej flóry **Vadimír Krajina (1905 - 1993)**, brnenský lichenológ **Jindřich Suza (1890 - 1951)**, bryológovia **Josef Podpěra (1878 - 1954)** a **J. Vilhelm (? - ?)**, mykológovia **Karel Cejp (1900- 1979)** a **Albert Pilát (1903 - 1974)**, geobotanici **Jaromír Klika (1888 - 1957)**, **Ivan Klášterský (1901 - 1979)**, **Miloš Deyl (1906 - 1985)**, **Jozef Dostal (1903 - 1999)** a ďalší.

Roubík Václav (1872 - ?), pracovník ministerstva verejných prác, československý komisár pri medzinárodnej československo-poľskej delimitačnej komisii pri príležitosti zjazdu slovanských geografov a geológov v Prahe v júni 1924 inicioval návrh, aby obidve strany pracovali na príprave projektov pre zriadenie prírodnej rezervácie v Tatrách, a že za tým účelom zvolajú spoločnú konferenciu expertov do Zakopaného, na ktorej prerokujú ďalšie otázky. Na poradách v dňoch 25. apríla až 6. mája 1924 v Krakove odporučil československej a poľskej vláde dohodu o prírodnom parku (rezervácii), ktorou by podľa vzoru analogickej dohody medzi Spojenými štátmi americkými a Kanadou vytvorili v pohraničnom československo-poľskom pásme okrsky vyhradené kultúre miestnej flóry a fauny i rázu krajiny. V roku 1933 bol podpredsedom Prípravnej komisie (v rokoch 1936 - 1938 členom užšej komisie) pre zriadenie národného parku v Tatrách.

Dvorský Viktor (1882 - 1960), profesor geografie pražskej univerzity, zástupca československého delimitačného komisára sa zúčastnil konferencie zástupcov poľskej a československej vedy, ktorú z iniciatívy poľskej Akadémie Umiejetności a Českej akademie vied zvolali v dňoch 8. - 10. decembra 1925 do Krakova.

Kettner Radim (1891 - 1967), významný český geológ sa spolu s K. Dominom, J. Jandom a J. Jandom zúčastnil konferencie zástupcov poľskej a československej vedy, ktorú z iniciatívy poľskej Akadémie Umiejetności a Českej akademie vied a umenia zvolali v dňoch 8. - 10. decembra 1925 do Krakova. V dňoch 13. a 14. decembra 1929 zastupoval slovenskú stranu na rokovaníach v Krakove, na ktorých doplnili Protokol z roku 1925. V rokoch 1936 - 1938 bol členom užšej komisie pre zriadenie národného parku v Tatrách.

Komárek Julius (1892 - 1955), zoológ, profesor UK v Prahe. V dňoch 13. a 14. decembra 1929 zastupoval československú stranu na rokovaníach v Krakove, na ktorých doplnili Protokol z roku 1925.

Slávik František (1876 - 1957), mineralóg, geochemik, petrograf, profesor UK v Prahe. V dňoch 13. a 14. decembra 1929 zastupoval československú stranu na rokovaníach v Krakove, na ktorých doplnili Protokol z roku 1925.

Svoboda Pravdomil (1908 - 1978), známy lesnícky odborník, neskôr špecialista-dendrológ v práci Liptovské hole s hľadiska ochrany prírody (1936) načrtnol možnosti a problémy začlenenia

Západných Tatier k národnému parku.

Slávik Juraj (1890 - 1969), v roku 1933 predseda Prípravnej komisie pre zriadenie národného parku, právnik, bývalý generálny riaditeľ československých lesov a majetkov, neskôr minister pôdohospodárstva ČSR, člen národného zhromaždenia, básnik (písal pod pseudonymom Neresnický). Pôsobil aj v diplomatických službách pri Spoločnosti národov, v Poľsku i v USA.

Šiman Karel (1882 - 1957), generálny riaditeľ štátnych lesov a majetkov, v roku 1933 člen Prípravnej komisie (v rokoch 1936 - 1938 člen užšej komisie) pre zriadenie národného parku v Tatrách.

Toušek František (1897 - 1944), politik, národohospodár a publicista, v roku 1933 ako zástupca ministerstva zahraničných vecí bol členom Prípravnej komisie pre zriadenie národného parku v Tatrách.

Ziman Eduard (? - ?), prednosta Slovenskej lesnej inšpekcie pri Krajiniskom úrade v Bratislave (v rokoch 1905 až 1927 bol na čele spišskosobotskej okresnej štátnej lesnej správy a po jej reorganizácii viedol lesné oddelenie Župného úradu so sídlom v Poprade). Člen Prípravnej komisie pre zriadenie národného parku po roku 1933.

Volko-Starohorský Ján (1880 - 1977), profesor prírodopisu na gymnáziu v Lipt. Sv. Mikuláši, geológ, speleológ a ochranár. V roku 1933 bol členom Prípravnej komisie pre zriadenie národného parku v Tatrách. K tejto myšlienke sa vracal aj počas druhej svetovej vojny.

Němec Miroslav (? - ?), dlhoročný vedúci Správy štátnych lesov Vysoké Tatry v Tatranskej Polianke (Danielove). Hneď po nástupe do funkcie (po odčlenení Správy od Riaditeľstva štátnych lesov a majetkov v Lipt. Hrádku v roku 1936) sa zasadzoval o zriadenie národného parku. Koncom 30. rokov min. stor. pripravil podklady, ktoré v roku 1941 boli Súčasťou Návrhu vládneho uznesenia o ochrane prírody v Tatrách so zreteľom k tatranskej turistike.

Novacký Ján Martin (1899 - 1956), významný slovenský prírodovedec, geobotanik a entomológ, ochranár (neskôr profesor a prvý rektor Vysokej školy lesníckeho a poľnohospodárskeho inžinierstva v Košiciach), po roku 1944 propagátor myšlienky národného parku v Tatrách, člen komisie pre prípravu vládneho nariadenia pre jeho zriadenie.

Futák Ján (1914 -1980), katolícky kňaz, botanik, fytogeograf, jeden z najväčších znalcov slovenskej flóry v druhej polovici min. storočia. Horlivý ochranár, jeden z prvých pracovníkov ochrany prírody na Slovenskom pamiatkovom ústave od jeho vzniku v roku 1952, autor článku Najnovší projekt Tatranského národného parku, ktorý vyšiel v prvom povojnovom ročníku časopisu Krásy Slovenska (1945/46), v roku 1946 člen komisie pre prípravu vládneho nariadenia o zriadení národného parku v Tatrách.

Wagner Vladimír (1900 - 1955), umenovedec, pamiatkár a pedagóg v odbore dejín umenia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, v roku 1946 člen komisie pre prípravu vládneho nariadenia o zriadení národného parku v Tatrách.

Ferianc Oskár (1905 - 1987), prírodovedec - entomológ a mamaliológ, univerzitný profesor, autor mnohých vedeckých publikácií, v roku 1946 člen komisie pre prípravu vládneho nariadenia o zriadení národného parku v Tatrách.

Cholvadt Vladimír (1910 - ?), lesný inžinier, ako zamestnanec okresného lesného úradu v Poprade bol v roku 1946 členom komisie pre prípravu vládneho nariadenia o zriadení národného parku v Tatrách. Od novembra 1954 až do odchodu do dôchodku v roku 1970 pracoval vo významných funkciách na Správe TANAP-u v Tatranskej Lomnici.

Kováčik Dezider (? - ?), lesný inžinier, v roku 1946 člen komisie pre prípravu vládneho nariadenia o zriadení národného parku v Tatrách.

Pfeffer Ladislav (1905 - 1969), lesný inžinier, najprv zástupca prednostu lesnej správy v Javorine a Lipt. Hrádku, v rokoch 1945 - 1951 oblastný inšpektor na riaditeľstve Štátnych lesov v Lipt. Hrádku, v roku 1946 člen komisie pre prípravu vládneho nariadenia o zriadení národného parku v Tatrách.

Šufliarsky Ján (? - ?), v roku 1946 pracovník odboru ochrany pamiatok a prírody poverenictva školstva a osvetu, v roku 1947 člen komisie, ktorá pripravila osnovu vládneho nariadenia SNR o Tatranskom národnom parku .

Matis Július (1894 - 1973), školský inšpektor, prvý generálny konzervátor ochrany prírody po 2. svetovej vojne, jeden z autorov zákona SNR o TANAP-e z roku 1948.

Bujna J. (? - ?), pracovník legislatívneho odboru poverenictva školstva a osvetu. Významne prispel k vypracovaniu paragrafového znenia zákona NR SR o TANAP-e z roku 1948.

Veselý Jaroslav (1906 - 1985), botanik, pedagóg, zakladateľ koncepcie povojnovej ochrany prírody v ČSR, od roku 1947 ako pracovník Ministerstva pôdohospodárstva v Prahe, ktoré bolo vtedy ústredným orgánom ochrany prírody, pomáhal pri príprave a zriadení TANAP-u.

Kabina Ivor (? - ?), v rokoch 1938 - 1946 vedúci Správy štátnych lesov Vysoké Tatry v Tatranskej Polianke (Danielove) nadviazal na úsilie svojho predchodcu M. Němca.

Lettrich Jozef (1905 - 1968), právnik, v rokoch 1945 - 1948 predseda Demokratickej strany, predseda SNR a poslanec Národného zhromaždenia podporil v roku 1947 úsilie o vznik TANAP-u.

Chudík Michal (1914 - 2005), regionálny funkcionár za KSČ, neskôr (1963 - 1965) predseda SNR, do 2. svetovej vojny bytostne spätý s Tatrami sa zasadil o schválenie zákona o TANAP-e z roku 1948.

Ďuriš Július (1904 - 1986), reprezentant KSČ, po roku 1945 minister poľnohospodárstva ČSR, neskôr (1951 - 1953) predseda Zboru povereníkov pomáhal v roku 1948 presadiť zákon o TANAP-e.

Michelčík Mikuláš st. (1912 - 1966), od roku 1946 vedúci Lesnej správy (od 1. I. 1949 riaditeľ Lesného závodu) Vysoké Tatry, rozhladený lesný hospodár zo všetkých síl podporoval vznik TANAP-u, bol prvým riaditeľom Dočasnej správy TANAP-u.

Somora Július (1917 - 1996), lesník, v roku 1948 ako zamestnanec Jednotného národného výboru v Starom Smokovci mal prevziať spravovanie národného parku do kompetencií tohto úradu. S týmto riešením sa nestotožnil. V roku 1951 prešiel na pracovisko Dočasnej správy TANAP-u v Tatranskej Lomnici a v roku 1953 bol menovaný za prvého vedúceho Výskumnej stanice TANAP-u.

Prvé roky po vyhlásení TANAP-u zákonom SNR č. 11/1949 boli bezprecedentným hľadáním rozumného využívania tatranskej prírody v komplikovanej politickej klíme 50. rokov minulého storočia, v čase nízkej hospodárskej úrovne celej tatranskej oblasti.

Obdobie budovania ľudovodemokratického, neskôr socialistického Československa sa vyznačovalo snahou vytvoriť z TANAP-u vzorového reprezentanta národných parkov vtedajšieho východného bloku. Najväčším problémom Správy TANAP-u bolo rekonštruovať premenené porasty, eliminovať silnejúce urbanizačné aktivity v najzachovalejších prírodných celkoch a usmerňovať aktivity cestovného ruchu, športov a turistiky. Zásady prírodoochranných koncepcií vo vtedajších spoločensko-politických pomeroch sa však pokračovateľom ochrany tatranskej prírody darilo dodržiavať len s maximálnym úsilím.

LITERATÚRA

BOHUŠ, L., 1972: Ochrana prírody pred zriadením Tatranského národného parku. Zborník prác o Tatranskom národnom parku, č. 14, s. 185 - 223.

KOREŇ M., SPITZKOPF, P., 2008: História Tatranského národného parku do veľkej veternej kalamity v novembri 2004. In. Šesťdesiat rokov Tatranského národného parku. Materiály ku Konferencii k 60. výročiu vyhlásenia TANAP-u, s. 5 - 57.

Adresa autora:

Ing.Milan Koreň Csc.

Štátne lesy TANAP-u, Výskumná stanica a Múzeum TANAP-u

059 60 Tatranská Lomnica